

[0:00:00 – 0:02:53] Έναρξη συνέντευξης, προσωπικά στοιχεία

M. N.: Καλησπέρα.

Π.Ν.: Καλησπέρα. Ονομάζομαι Παναγιώτης Ντεμερούκας. Γεννήθηκα το 1945. Από οικογένεια, αγροτική οικογένεια. Από τον παππούλη μου και τον πατέρα μου το ίδιο. Και συνέχισα και εγώ το ίδιο επάγγελμα. Ε, τα χρόνια τότε ήταν πολύ δύσκολα δηλαδή πολύ φτωχικά και κουραστικά. Από μικρά παιδιά, από ανάγκη δηλαδή, έπρεπε να προσφέρουμε. Θέλεις με τα ζωντανά που είχαμε, θέλεις με κάποια δουλειά μικρό... Θυμάμαι συγκεκριμένα, ότι μας βγάζανε από το Δημοτικό Σχολείο, στην τάξη δηλαδή τετάρτη- τρίτη τάξη, μας βγάζανε μία εβδομάδα, παίρνανε από τους δασκάλους, παίρνανε άδεια για να βοηθήσουμε στο μάζεμα της ελιάς. Που τότε είχαμε και λίγες, πολύ λίγες ελιές, αλλά έπρεπε να βοηθήσουμε. Ε, τα χρόνια όπως είπαμε ήταν δύσκολα. Λίγο αλλάζανε. Ανοίξανε κάποιες δουλειές, μεγαλώσαμε και εμείς τα παιδιά, αρχίσαμε και να πηγαίνουμε και μεροκάματο. Εγώ άρχισα, οποιαδήποτε δουλειά έβρισκα. Σε γείτονες δηλαδή, να κόβω χορτάρια... Το καλοκαίρι με τις σταφίδες που τρύγαγαν πηγαίναμε και βοηθούσαμε σε αυτούς που είχαν τα χτήματα. Και παίρναμε κάποια λεφτά δηλαδή. Και μετά μετά, εγώ όταν μεγάλωσα έκανα και τον πιο γερό εργάτη σαν... Κουβάλαγα τις σταφίδες με κάτι κοφίνια, κοφίνες τα λέγαμε, τα οποία την κάναμε τη δουλειά αυτή οι νέοι πιο πολύ, από σαν τύπου εγωισμό ότι ο τρύγος ήταν γυναικεία δουλειά, τρυγάγαν οι γυναίκες ή οι αδύναμοι, οι πιο γέροι. Εμείς οι νέοι κουβαλάγαμε. Κάναμε τον κουβαλητή. Είχαμε καλύτερο και ακριβότερο μεροκάματο λίγο. Κουραστική δουλειά. Πολύ κουραστική δουλειά. Και σε ορισμένα σημεία που ήταν σε απόσταση μακριά από τα αλώνια, τα αλώνια είναι αυτά που, οι χώροι μες στο χωράφι, στην άκρη του χωραφιού που τα είχαν φτιάξει οι παραγωγοί αυτοί, οι ιδιοκτήτες. Μελετημένα, σε περίπτωση πλημμύρας, νεροποντής μεγάλης να μην πλημμυρίσουν τα, η σταφίδα. Με ξύλα επάνω, με δοκάρια για να πηγαίνει το νάιλον ή οτιδήποτε. Κουβέρτες είχαμε τότε, κουβέρτες και σκέπαζαν σε περίπτωση βροχής. Γιατί και τον Αύγουστο που τρυγάμε, πολλές φορές έβρεχε. Και άμα βρεχόταν η σταφίδα, χάλαγε... Διάφορες δουλειές έκανα. Αλλά γύρω από τη σταφίδα.

M.N.: Από ποια ηλικία ξεκίνησες να δουλεύεις μεροκάματο στην σταφίδα;

Π.Ν.: Από 15- 16 χρονών. Ναι.

[0:02:53 – 0:05:45] Οι καλλιέργειες σταφίδας στην περιοχή των Γαργαλιάνων

M.N.: Υπήρχαν και άλλα νεαρά παιδιά σαν και σένα στα μεροκάματα;

Π.Ν.: Ναι, πολλά παιδιά. Πολλά παιδιά.

M.N.: Η περιοχή εδώ πέρα γενικώς, είναι οι Γαργαλιάνοι Τριφύλλιας, τι εκτάσεις σταφίδας είχε; Μπορείς να περιγράψεις τι έβλεπες γύρω σου;

Π.Ν.: Κοίταξε. Το μεγαλύτερο, το μεγαλύτερο ποσοστό της καλλιεργήσιμης γης δηλαδή, ήταν σταφίδες. Από ότι, χιλιάδες στρέμματα δεν ξέρω πόσο αλλά το μεγαλύτερο ποσοστό δηλαδή. Εκτός από κάτι ορεινά που ήταν... ο κάμπος δηλαδή ήτανε όλος σταφίδες.

M.N.: Ήταν μεγάλες ή μικρές ιδιοκτησίες, οι σταφίδες αυτές;

Π.Ν.: Ε.. Μεγάλες δεν μπορώ να πω. Δηλαδή η μεγαλύτερη θα ήταν τότε εδώ γύρω στα 50 στρέμματα. Οι υπόλοιπες ήταν πολύ μικρές δηλαδή. Πολύ μικρές περιουσίες. Ο κόσμος δηλαδή δεν είχε δύναμη να... Ναι.

M.N.: Εργάτες όπως και εσένα έπαιρνα αυτοί που είχαν πολλή σταφίδα ή και πιο μικροί καλλιεργητές;

Π.Ν.: Κοίταξε. Οι πιο μικροί σε παίρναν μία μέρα δηλαδή δίωρα. Για να 'πιανες δουλειά σε ένα μεγάλο αφεντικό που είχε πολλές, μία εβδομάδα φερεπίν, 10 μέρες, εκεί έπρεπε λιγάκι να βάλεις κάποιον, κάποιον άλλον που γνώριζε το αφεντικό για να σε πάρει να δουλεύεις 10 μέρες συνεχόμενα. Και έτσι γινόταν η δουλειά, ο τρύγος. Αλλά, ήταν εκτός από τον τρύγο ήταν και γρηγορότερα ήταν η καλλιέργεια της γης δηλαδή. Το λεγόμενο σκάψιμο με αξίνα. Ξεκίναγε η αξίνα δηλαδή το, περίπου στο τέλος Φλεβάρη που ο καιρός στέγνωνε η γης. Οι εργάτες πηγαίνανε με τις αξίνες ένας πίσω από τον άλλον, ένας μπροστά ο άλλος πίσω και έπαιρνε μισό μέτρο ο καθένας γης δηλαδή και την έκοβε, την έκανε, την έσκαβε και την έκανε ένα κουτρούλι το λέγαμε εμείς. Δηλαδή το κουτρούλι, δεν ξέρω, πως είναι ένας, ο σωρός. Σωρώναμε το χώμα, ρε παιδί μου, για να λιαστεί. Ανά ένα μέτρο το κάθε ένα δηλαδή, σωρό. Και μετά από 2 μήνες δηλαδή αυτό, πηγαίναμε πάλι εργάτες και το στρώναμε. Και λιαζότανε και η ρίζα του κι είχαμε πολύ γερά δηλαδή τότε, γερά κλίματα, κτήματα. Γιατί λιαζόταν η γης και ήταν υγιής.

M.N.: Τα μεροκάματα πάνω κάτω πώς ήταν; Ήταν καλά μεροκάματα; Έβγαζες κέρδος;

Π.Ν.: Κοίταξε. Τότε δεν είχαμε απαιτήσεις μεγάλες. Δεν ξέραμε ούτε για να πεις τι μεροκάματο θα ζητήσουμε. Απλώς παίρναμε το μεροκάματο, παίρναμε μερικά πραγματάκια, ξέρω εγώ, ψωνίζαμε. Δεν είχαμε, που θυμήθηκα εγώ, όπως σήμερα ένας εργάτης μπορεί να του μείνουν κάποια λεφτά να πάει. Κι ούτε και δουλειές είχαμε και συνέχεια, συνεχόμενες. Ήταν δύσκολα τα χρόνια.

[0:05:46 - 0:08:15] Εργάτες γης από άλλες περιοχές

M.N.: Υπήρχαν εργάτες και από άλλες περιοχές της Πελοποννήσου;

Π.Ν.: Ναι, ναι, ναι. Ειδικά στη σταφίδα. Και στο σκάψιμο το μήνα Φλεβάρη που σου είπα, τέλος Φλεβάρη. Εδώ η πλατεία μας γέμιζε από εργάτες που ερχόταν από της Τρίπολης τα μέρη... Από τους από άλλους νομούς με λίγα λόγια, πιο άγονους που για την εποχή αυτή δεν είχε δουλειές. Και έρχονταν. Και ειδικά, ειδικά άμα έβρεχε ημέρες και δεν είχε δουλειά, δεν είχαν κι αυτοί να αγοράσουνε και ο δήμος εδώ τους, τους έδινε σαν συσσίτιο, ρε παιδί μου, για να μη φύγουν δηλαδή. Και θυμάμαι και το άλλο που, τότε την εποχή αυτή. **Ότι ορισμένοι εργάτες από αυτούς, φοράγανε τα παπούτσια τους ήταν από σαμπρέλα λάστιχο. Τα κόβανε από κάτω κόβανε και με σύρμα το δένανε και πατάγανε χάμω για να πατάνε.** Θυμήθηκα στους δρόμους κάτω που πηγαίναμε -για να πάμε- έβλεπες πήγαιναν εργάτες, τώρα 10 εργάτες για να πάνε να σκάψουν. Αυτοί οι ξένοι. Έβλεπες ορισμένοι είχανε... η σόλα δηλαδή του παπουτσιού τους ή το άρβυλο ήταν από λάστιχο. Από λάστιχα αυτοκινήτου δηλαδή. Ναι.

M.N.: Αυτοί πού έμεναν; Σε ποια περιοχή εδώ;

Π.Ν.: Αυτοί μέναν σε χώρους όπως το Γυμνάσιο. Το Γυμνάσιό μας εδώ είχε ένα χώρο μεγάλο, ένα προαύλιο που παίζαν και ποδόσφαιρο, σαν γήπεδο. Καλοκαίρι, δεν... Τους έβαζε εκεί ο... ο δήμος και τους έδινε και κοιμόνταν έτσι. Δηλαδή στο ύπαιθρο καμιά κουβερτούλα. Καλοκαίρι ήταν. Ναι. Έτσι γινόταν. Δύο -αλλά δεν θυμάμαι- δύο σεζόν. Τον Αύγουστο. Το Φλεβάρη μήνα με το σκάψιμο και τον Αύγουστο μήνα που αρχινάγε ο τρύγος, κατά τις 10 Αυγούστου ξεκίναγε ο τρύγος ή αρχάς Αυγούστου, ερχόντανε πολλοί εργάτες. Πάρα πολλοί εργάτες. Κίνηση μεγάλη δηλαδή. Όπως σήμερα ερχόνται για τις ελιές οι εργάτες. Έλληνες όμως.

M.N.: Κάποιοι από αυτούς έμειναν και στην περιοχή ή ήταν...

Π.Ν.: Έμειναν, έμειναν. Ή παντρεύτηκαν και εδώ ορισμένοι. Γνώρισαν ναι, παντρεύτηκανε και ακόμα έχουν εδώ οικογένεια. Και λέμε Λευκαδίτης φερεπίν, Ζακυνθινός. Έχουν μείνει πολλοί που τους έχουμε σήμερα. Οι άνθρωποι είναι αξιόλογοι.

[0:08:16 – 0:10:30] Η χρήση μηχανημάτων

M.N.: Οι πιο πολλές δουλειές ήταν χειρωνακτικές, ήταν μόνο με αξίνα;

Π.Ν.: Τότε ναι. **Με αξίνα και με την πλάτη.** Δηλαδή ο ρέντος, ο ψεκασμός, το διάφισμα.

Μ.Ν.: Πότε ξεκίνησαν να μπαίνουν διάφορα μηχανήματα μέσα στη σταφίδα;

Π.Ν.: Κοίταξε όταν, σιγά-σιγά βγήκαν τα... κάτι μηχανάκια μικρά. Τα λέγαμε γρατσαλίες δηλαδή που... Γιατί τότε τα χτήματα, τις σταφίδες τις φύτευε ο κόσμος έτσι, όπως φυτεύεις σκόρδα ρε παιδί μου. Δεν ήξερε, δεν είχε γνώσεις να κάνει μία διαφορετική καλλιέργεια, με προοπτική, να γλιτώσει. Ενώ είχαμε και τότε άλογα και γαϊδούρια και μουλάρια, κάποιιοι όμως από τότε, δεν ξέρω από πού από άλλες, δεν ξέρω ποιοι βοήθησαν και χαλάστηκαν τα χτήματα αυτά που ήτανε σαν σκόρδα λέμε και τα βάζανε αράδες. Σε σειρά, αράδες. Πώς είναι ο στρατιώτης ρε παιδί μου. Ανά τρία μέτρα φερεπίν. Και εκεί μέσα μπορούσε να περάσει το άλογο με το λεγόμενο αλέτρι που το βάσταγε ο άνθρωπος. Είχαν αλέτρια τότε, είχαν... Τα έφτιαχναν οι σιδεράδες τα αλέτρια. Σιδερένιο αυτό, ένα εργαλείο το οποίο το τράβαγε το άλογο. Και μετά άρχισε και το εισόδημα δηλαδή εξελίχθηκε. Έγινε πιο ξεκούραστο. Το άλογο όργωνε τη γη, το άλογο μετά πάλι έμπαινε και αυτό που κάνανε οι εργάτες μετά να στρώσουν τα κουτρούλια, την έκανε πάλι το άλογο. Και έγινε και επέκταση καλλιέργειας και μετά μετά από χρόνια εκεί μπήκαν και τα τρακτέρ δηλαδή. Είχανε βγει στην αρχή μικρά τρακτέρ τα οποία μπορούσαν να μπουν εκεί που πέρναγε το άλογο. Βέβαια μετά βγήκαν πιο μεγάλα τρακτέρ. Χαλάσανε κάποιιοι μεγαλοπαραγωγοί, αυτά τα νέα που φυτεύτηκαν κλήματα πιο αραιά λίγο να μπαίνει πιο μεγάλο τρακτέρ, να γίνονται οι δουλειές πιο...

[00:10:31 - 0:20:00] Το άλογο της οικογένειας

Μ.Ν.: Εσύ άλογο είχες;

Π.Ν.: Εγώ, ναι. Ο πατέρας μου είχε ένα μουλάρι που εγώ απάνω στο μουλάρι γεννήθηκα. Ένα καλοκαίρι, 20 Σεπτεμβρη, είμαστε στο κτήμα και έπιασαν τη μάνα μου οι πόνοι και τη νύχτα την έβαλε πάνω στο μουλάρι για να τη φέρει επάνω στην πολιτεία. -Και συγκινούμαι τώρα.- Και στο δρόμο, την πιάσαν οι πόνοι και γέννησε πάνω στο μουλάρι. Το μουλάρι αυτό το κρατήσαμε χρόνια μέχρι που μεγάλωσα εγώ έγινα 13- 14 χρονών. Μας ψόφησε το μουλάρι. Που με το μουλάρι αυτό δηλαδή τότε είχαμε και ένα πηγάδι και το βάζαμε και έβγαζε το νερό και βάζαμε λίγο περβόλι. Το λεγόμενο μαγγάνι, τώρα δεν ξέρω αν το ξέρετε. Με αυτό το μουλάρι δηλαδή κάναμε όλη την κίνησή μας και ερχόμαστε, πηγαίναμε ψωνίζαμε. Το είχαμε σαν αρχηγό, σαν προστάτη όλη η οικογένεια. Ψόφησε το μουλάρι και όλοι δηλαδή παγώσαμε η οικογένεια. Παίρναμε για να κάνουμε αυτήν την κίνηση που λέμε, από τους γειτόνους κάνα δανεικό

δηλαδή. Τους ζητάγαμε να μας δώσουν το γαϊδούρι δηλαδή να κάνουμε κάποιες στοιχειώδεις δουλειές δηλαδή. Να πάμε να ψωνίσουμε. Ναι, μετά μετά... Εν τω μεταξύ, άλογα υπήρχαν στην αγορά αλλά ήταν και ακριβά. Δεν μπορούσαμε, δεν μπορούσε να αγοράσει όπως είναι σήμερα ένας φτωχός δεν μπορεί να αγοράσει ένα τρακτέρ να... Εμείς, η οικογένειά μου, δεν μπορούσαμε να αγοράσουμε. Είχε ο πατέρας μου κάποιο χιλιάρικο θυμάμαι μαζέψει τότε. Εποχή το Σεπτέμβρη μήνα, 14 Σεπτέμβρη ξεκινάν τα πανηγύρια. Στην Κυπαρισσία πανηγύρι. Και με το χιλιάρικο πάμε κι εγώ, με πήρε και εμένα ο πατέρας μου να πάμε να δούμε για να πάρουμε ένα άλογο. Πήγα στο πανηγύρι. Μόλις είδα το πανηγύρι γεμάτο άλογα, ωραία άλογα. Από τον Κάμπο της Ηλείας είχανε πολλά άλογα δηλαδή ήταν πιο... Ναι, είχανε άλογα καλά. Ρώταγε: «Πόσο έχει το άλογο;» «5.000». Εμείς είχαμε ένα χιλιάρικο ο πατέρας μου. Δεν μπορέσαμε να πάρουμε. Άλογα πολλά που τα κάνανε, τα πιλάλαγαν, τα διαφήμιζαν. Ορισμένοι ψώνιζαν που είχανε λεφτά, νοικοκυραίοι. Εμείς δεν μπορέσαμε να πάρουμε. Μετά από την Κυπαρισσία, γίνεται πανηγύρι στην Πύλο. 23 Σεπτέμβρη. Πάμε στην Πύλο μήπως βρούμε εκεί πέρα πιο... Πάμε εκεί πέρα. Το ίδιο πράγμα. Εγώ... Με πήγανε ο πατέρας μου σε κάτι με ένα χιλιάρικο. Μπορούσε να βρει, να πάρουμε. Αλλά ήτανε κάτι γέρικα άλογα. Δεν το ήθελα εγώ αυτό δηλαδή. Δεν πήραμε ούτε στην Κυπαρισσία. Μετά από την Κυπαρισσία γίνεται στους Γαργαλιάνους. Μεσ στην πολιτεία μας γινόταν. Γίνεται ακόμα 3 Οκτώβρη, το πανηγύρι. Ούτε εκεί. Μετά και στη Χώρα. Στη Χώρα, πιο πέρα. Άλλη μία κωμόπολη, άλλο πανηγύρι. Ούτε εκεί μπορέσαμε να πάρουμε. Ε, μετά χειμώνιασε. Και συμπτωματικά ένας ένας, του πατέρα μου, ή η μάνα μου ο αδερφός της, είχε μία φοράδα, φοράδα άλογο, το οποίο είχε ένα πουλαράκι γεννήσει. Ένα πουλαράκι. Και με τον πατέρα μου δεν ξέρω πως κανόνισε και το πήραμε το πουλαράκι για να το μεγαλώσουμε. Χαρά όλοι αλλά το πήραμε το πουλαράκι ήτανε μικρό. Δεν μας εξυπηρετούσε. Απλώς, το πήραμε σαν να το μεγαλώσουμε. Ε, μέσα σε κάνα χρόνο, δύο, μεγάλωσε. Αρχίσαμε σιγά σιγά να κάνουμε τις πρώτες δουλειές μας. Με λίγα λόγια, όταν το άλογο αυτό ξεκίνησε κανονικά να δουλεύει, το σπίτι μας, το οικονομικό δηλαδή που ήταν το οικονομικό ήταν μηδαμινό τίποτα δηλαδή δεν υπήρχε, ίσα τη... άρχισε, που εγώ μεγάλωσα πήγα εγώ 15- 16 χρονών, άρχισα και πήγα μεροκάματο. Σε χτήματα, σε ελιές να οργώνω, περβόλια. Άρχισα και μάζευα λεφτά. Δηλαδή μερικά λεφτά. Τα οποία μπαίνανε μες στο σπίτι.

Από το άλογο αυτό ξεκινήσαμε, ξεκίνησε η δική μας δηλαδή, μία καλύτερη μία καλύτερη ζωή, μία καλύτερη ευημερία. Ναι. Ε, μεγάλωσα πιο πολύ. Πιο πολύ δουλειά με το άλογο. Μέρα νύχτα με το άλογο. Όλες τις δουλειές.

M.N.: Οπότε έχεις οργώσει με το άλογο τη σταφίδα.

Π.Ν.: Ναι. Σταφίδες και έκανα και, είχα ένα άλογο που με το έτσι ρε παιδί μου, λες πως το τιμόνι του στρίβει, με το έτσι που του 'κανα. Το 'χα μάθει δηλαδή. Γιατί και το άλογο... τα άλογα είναι όχι πονηρά, τα κουράζαμε πολύ. Και κοίταγαν πώς θα... Αλλά άμα το αφεντικό, ο ζευγολάτης, ήτανε... πειθαρχούσε το άλογο. Δεν μπορούσε να πει δεν μπορώ. Γιατί είχαμε και τη βίτσα. Είχαμε εκεί που οργώναμε, είχαμε ένα ξύλο, ένα ειδικό με βίτσα. Δηλαδή ένα κομμάτι δηλαδή από δέρμα χοντρό αυτό, το οποίο με το έτσι μας έκανε κάτι ζαβολιά το άλογο, μία στα πόδια. Το πειθαρχούσαμε το άλογο. Ναι, και εκεί είχα ένα ωραίο άρωμα θυμάμαι το οποίο έκανε καλή δουλειά και με προτιμούσαν και όλα αυτά και... Μετά από κει, βγήκαν τα τρακτέρια! Έπρεπε να πάρουμε ένα τρακτέρ. Το οποίο και αυτό δεν μπορούσαμε να το πάρουμε. Αλλά... Η τράπεζα δεν μας έδινε γιατί δεν είχαμε πολλά στρέμματα γης. Η τράπεζα για να σου έδινε θα έπρεπε να έχεις κάποια γης. Σου έλεγε , ένα τρακτέρ για να το πάρεις να το δουλεύεις μεροκάματα, δεν βγαίνει. Έχει γραμμάτια, έχει δε... θα μπλέξεις χειρότερα. Και δε μα έδινε. Δεν μας το έγκρινε. Συμπτωματικά τότε εκείνα τα χρόνια, παντρεύτηκε η αδερφή μου και της δώσαμε μία προίκα 40.000. Προίκα στον γαμπρό. Και αφού παζαρεύαμε να πάρουμε τρακτέρ και δεν μπορούσαμε, μας έκανε πρόταση ο γαμπρός να μας δώσει τα λεφτά για να πάρουν το τρακτέρ! Και αυτό έγινε. Το δώσαμε σε εταιρεία τα... σαν προκαταβολή αυτό και το πήραμε. Το πήραμε. Το πήραμε θυμάμαι Οκτώβρη μήνα και εγώ από το, από ένα άλογο που... κατευθείαν βρέθηκα σε ένα τρακτέρ επάνω. Αλλά, δόξα τω Θεώ δηλαδή, δεν έπαθα καμία, στο ξεκίνημα, καμία ζημιά. Γιατί έχουν γίνει πολλά ατυχήματα με τρακτέρ. Το τρακτέρ δεν είναι, δεν είναι δηλαδή. Είναι καλό, είναι χρυσό, υπακούει αλλά πρέπει να έχεις και κάποιες... Όχι επιπολαιότητες και βιασύνες και τέτοια.

Μ.Ν.: Και έκανες μεροκάματα με το τρακτέρ;

Π.Ν.: Και έκανα μεροκάματα, πολλά μεροκάματα με το τρακτέρ. Πολλά μεροκάματα. Μέρα-νύχτα. Είχα βάλει προβολείς. Τότε ήταν και πολλή δουλειά. Δούλευα την ημέρα τα ισώματα που λέμε, τα... Όχι. Την ημέρα τα ανάποδα και το βράδυ με τα φώτα πήγαινα στα πιο εύκολα που ήτανε με τον προβολέα και τα φώτα μπροστά. Πολλά λεφτά δηλαδή τότε.

Μ.Ν.: Σε τι χωράφια; Σε τι είδους χωράφια; Όχι στη σταφίδα πια.

Π.Ν.: Όχι, όχι, όχι στη σταφίδα. Το τρακτέρ που πήρα εγώ δεν ήταν για σταφίδα. Ήτανε πιο μεγάλο, πιο πλατύ που λέμε, το οποίο πήγαινα και στα λιοτριβιά γιατί εκείνα που πήγαιναν στην σταφίδα ήταν μικρά, στενά τρακτεράκια. Δεν ήταν για πολλές δουλειές. Πήγαινα μετά- μετά ξεκίνησε με το τρακτέρ αυτό, βάζαμε και περβόλια. Βαρέσαμε

γεώτρηση αφού είχαμε λεφτά. Βρήκαμε νερό, βάζαμε περιβόλια. Πηγαίναμε, ξεκινήσαμε και τις αγορές!

M.N.: Πότε σταμάτησε, πότε άλλαξε η καλλιέργεια της περιοχής από σταφίδα να είναι πιο πολλές ελιές; Πότε το θυμάσαι αυτό; Γιατί αυτό που μου περιγράφεις με το τρακτέρ μου κάνει ότι υπήρχαν κι άλλες δουλειές να κάνεις στον κάμπο. Δεν ήταν μόνο η σταφίδα η αποκλειστική δουλειά. Άρα είχε αλλάξει η φυσιογνωμία του.

Π.Ν.: Ναι. Η σταφίδα περίπου άλλαξε... Αν και από τότε η σταφίδα δηλαδή ήτανε φτωχό εισόδημα. Ναι μεν καλό εισόδημα σαν, είχε αξία στην αγορά αλλά ο παραγωγός δεν είχε περιθώρια πολλά. Από τότε, εκείνα τα χρόνια. Μετά- μετά με το λάδι. Το λάδι τότε, το λάδι, είχε λάβει κάποια αξία καλύτερη. Και είχε και πολλή δουλειά η σταφίδα δηλαδή. Και στράφηκε ο κόσμος σιγά-σιγά στην αλλαγή. Να ξεκολλώνει φερεπίν και να βάζει μέσα στη σταφίδα και ελιές και σιγά-σιγά μεγαλώνοντας σταφίδα... Και έτσι ξεκίνησε δηλαδή η αλλαγή.

[0:20:04 - 0:26:50] Η συνεργασία με τον ΑΣΟ

M.N.: Θυμάσαι να μεταφέρονται φορτώματα σε αποθήκες με τη σταφίδα;

Π.Ν.: Εγώ κουβάλαγα με το τρακτέρ. Κουβάλαγα με το τρακτέρ με τσουβάλια 100 kg, κατοστάρια τα λέγαμε, μεγάλα τρίριγα. Πηγαίναμε και φορτώναμε εγώ με τον αδερφό μου και κουβαλάγαμε την εποχή που την έπαιρνε ο ΑΣΟ. Ο ΑΣΟ ήτανε μία ανώνυμη, δεν ξέρω όπως λέω ΑΣΟ, μία εταιρεία. Κουβάλαγα σακιά. Είχε αποθήκες μεγάλες σε όλες τις παραγωγικές περιοχές αυτές, αποθήκες που ακόμα υπάρχουν. Εγκαταλελειμμένες βέβαια. Αποθήκες μεγάλες. Αποθήκες, χύμα τις σταφίδες τις απλώναμε μέσα και ερχότανε μετά και τις φόρτωναν. Η περιοχή μου είναι στους Γαργαλιάνους και παραθαλάσσια έχουμε τη Μαραθούπολη μία κωμόπολη. Εκεί ερχότανε καράβι το καλοκαίρι, караβάκια μικρά βέβαια, δεν έχει λιμάνι αλλά έχει ένα νησί μπροστά δηλαδή και ερχότανε λιμάνι και φόρτωνε τις σταφίδες για την Αγγλία. Και στο Μάραθο εκεί είχαν και σωματείο φορτοεκφορτωτών το οποίο, πολλή δουλειά δηλαδή. Κουβαλάγαμε με τα σακιά δηλαδή οι εργάτες.

M.N.: Στο σωματείο ποιοι δούλευαν; Δούλευαν αυτοί που φόρτωναν, που ξεφόρτωναν;

Π.Ν.: Ναι, ναι. Μαραθοπολίτες δηλαδή. Είχαν σωματείο. Σωματείο φορτοεκφορτωτών. Επίσημο.

M.N.: Αποθηκάριοι υπήρχαν τέτοια;

Π.Ν.: Αποθηκάριοι ήτανε του ΑΣΟ δηλαδή. Ο ΑΣΟ, ανώνυμη δεν ξέρω πως υπάγεται, υπό την εγγύηση του κράτους δηλαδή. –Δεν ξέρω. Κάποιο άλλοι μπορεί να τα εξηγήσουν καλύτερα αυτόν τον οργανισμό.- Όμως ο οργανισμός ναι, είχε υπαλλήλους, ελεγκτές που έλεγχαν την ποιότητα. Άμα δεν ήτανε καλή στην παράδοση και οι παραγωγοί προσπαθούσαν οι πιο πολύ, γιατί του την κόβανε δηλαδή. Την πάει στο τρακτέρ που την πάει, την κόβανε. Θέλεις ότι δεν είχε λιαστεί καλά. Γιατί άμα δεν λιαστεί καλά και την πάει μέσα δημιουργεί πρόβλημα.

M.N.: Κοίταζαν την ποιότητα δηλαδή;

Π.Ν.: Κοίταζαν την ποιότητα. Θυμάμαι εγώ είχα φέρει ενός παραγωγού. Του είχα πάει 74 σακιά δηλαδή κάπου 4 τόνους σταφίδα και με ειδοποιεί το απόγευμα αυτός που του την είχα πάει, του την κόβανε τη σταφίδα από, οι ελεγκτές και παίρνουμε να την πάμε πάλι στο αλώνι.

M.N.: Για να την ξαναλιάσει και να την ξαναπάει;

Π.Ν.: Δεν ξέρω γιατί μετά... αυτή του είχε πάθει η σταφίδα, την είχε κάψει με το θειάφι. Δηλαδή είχε εγκαύματα. Το θειάφι είναι μία σκόνη το οποίο, για την λεγόμενη θειαφασθένεια. Δηλαδή το οποίο, όταν θειαφίσεις και κάνει ζέστη πολύ, δεν ξέρω, ή ρίξεις παραπάνω κάνει εγκαύματα σε ορισμένα, σε ορισμένα σπυριά σταφίδα που λέμε. Και οι επόπτες αυτοί... ήταν και ορισμένοι πιο σκληροί δηλαδή, ενώ κάποιοι άλλοι το κάναν... Αυτού του την κόψαν του ανθρώπου. Και με πήραν τηλέφωνο και πήγα το βράδυ να την πάω πάλι στα αλώνια. Και μάλιστα, κλαίγανε οι άνθρωποι εκεί που τα πήγα στο αλώνι. Η γυναίκα του. Τι να την κάνουνε λέγανε. Θέλουν και λεφτά εντωμεταξύ. Και δεν τους πήρα και λεφτά δηλαδή. Δούλεψα τσάμπα.

M.N.: Τι μπορούσε να την κάνει την σταφίδα άμα του την γυρίσει πίσω ο ελεγκτής;

Π.Ν.: Κοίταξε. Την έπαιρναν για... Καταρχήν και τότε, υποχρεωτικά η σταφίδα εκεί που την φτιάχνεις στα αλώνια και μετά την περνάγαμε από κοσκίνες δηλαδή. Οι χοντρές ρώγες δεν πηγαίνανε μέσα δηλαδή. Το λέγανε παρακράτημα. Το οποίο το παρακράτημα το περνάνε πολύ φθινό για να βγάζουνε πετιμεζά, δεν ξέρω τι. Το περνάνε άλλο. Πολύ φθινό δηλαδή. Ήταν μειονεκτικό. Όμως αυτό που έβγαζε ήταν καλό, αλλά είχε πάθει η παραγωγή του μία, μία φθορά δηλαδή, μία... ένα τσαλάκωμα που λέμε.

M.N.: Αυτοί που δούλευαν στον ΑΣΟ ήταν από την περιοχή ή ήταν και από άλλες περιοχές;

Π.Ν.: Και από την περιοχή. Ναι οι άνθρωποι, γνωστοί, γνωστοί.

M.N.: Και αυτοί δούλευαν όλο τον χρόνο; Ήταν το μόνιμό τους επάγγελμα να δουλεύουν στον ΑΣΟ;

Π.Ν.: Κοίταξε, ο ΑΣΟ εφόσον είχε αποθήκες, έρχονταν φορτηγά και φόρτωναν, διαδοχικά. Δεν είναι ότι τις έβαλε μέσα και... Έρχονταν φορτηγά και φόρτωναν μία παραγγελία, ξέρω 'γω. Ο ΑΣΟ είχε και τα γραφεία, είχε...

M.N.: Εσύ θυμάσαι κάτι γραμμές σιδηροδρομικές που κατέβαιναν μέχρι το Μάραθο;

Π.Ν.: Σιδηροδρομικές γραμμές δεν τις θυμάμαι αλλά ξέρω την ιστορία αυτό που λες, του θέματος. Εκεί σε μας στην περιοχή μας, είχε ανοίξει ένα μεταλλείο κάποιος σε ένα... Κάποιο μέταλλο έβρισκε και έπρεπε να το πιάσει στο Μάραθο στη θάλασσα, εκεί που λέμε που φορτώνανε και σταφίδες, έρχονταν και το φόρτωναν και το πήγαιναν στα εργοστάσια. Το οποίο από κει που είναι κατηφόρα, είναι κατηφόρα δηλαδή προς το Μάραθο. Μάλιστα εκεί του είχανε δώσει και μία κλήση, δηλαδή από κει που ήτανε το ορυχείο αυτό, για να πιάσει την κατηφόρα έκανε έναν κύκλο και έπιανε κατηφόρα και πήγαινε, πήγαινε μόνο του στο Μάραθο. Και δούλεψε αρκετά χρόνια αυτό, δεν το θυμήθηκα εγώ όμως αλλά έτσι είναι η ιστορία του. Και κάποια στιγμή εκεί έγινε ένα ατύχημα, κάποια βύθιση έγινε του ορυχείου. Μεσ στη γη σκάβανε ρε παιδί μου, χωρίς προστατευτικά τότε, δεν ξέρω πώς έγινε και πλάκωσε έναν εργάτη και το κλείσανε το εργοστάσιο. Και μάλιστα η εταιρεία αυτή που το έχει ανοίξει, παραχώρησε το χώρο αυτόν δηλαδή, γιατί αυτός που είχε αγοράσει και δεν είχε αγοράσει μόνο το, εκεί που είναι το λατομείο μία έκταση δηλαδή που τώρα είναι λίμνη αυτό, το παραχώρησε στη χήρα δηλαδή. Η γυναίκα του που είχε και δύο παιδιά, δύο κορίτσια. Και είναι ακόμα αυτό. Το έχουνε πάρει και οι γαμπροί τους, έχουνε βάλει ελιές γύρω-γύρω. Αλλά, η λίμνη με το νερό και με το ορυχείο που κάναν την εξόρυξη είναι ακόμα εκεί.

M.N.: Οπότε αυτές οι γραμμές μετέφεραν μόνο τα ορυκτά;

Π.Ν.: Ναι, ναι, ναι. Μόνο αυτά.

M.N. Στο λιμάνι; Το χρησιμοποιούσαν μόνο για αυτό.

Π.Ν.: Κάποιο κάρβουνο έβγαζε, κάποιο μέταλλο έβγαζε, δεν ξέρω.

[0:26:53 - 0:27:54] Σταφίδα για προσωπική κατανάλωση

M.N. Εσείς θυμάστε να τρώτε σταφίδα στο σπίτι σας;

Π.Ν.: Σταφίδα... ναι. Εκτός από τη σταφίδα την Κορινθιακή την μαύρη, εμείς φτιάχναμε και σταφίδα, και ο κόσμος δηλαδή αυτοί που είχανε που ασχολιόταν είχανε και άλλης ποιότητας. Δηλαδή αμπελίσια αυτά τα σταφύλια που ήταν πιο χοντρά, τα οποία αυτά με χοντρή ρώγα, σαμιώτικα λέγονταν κάτι σταφύλια μία ποικιλία. Το οποίο ήταν μαύρη, πιο μεγάλη από τη σταφίδα τη μικρή αυτή, πιο μεγάλη, σουλτανίνα. Και ακόμα σήμερα την τρώμε δηλαδή.

M.N.: Μαύρη όμως όχι πολύ;

Π.Ν.: Μαύρη όχι πολύ. Ήταν ψιλή. Αλλά ορισμένοι που είχανε καλά χτήματα που διάλεγαν και μας φίλευε κανένας γνωστός, ήτανε πολύ ωραία. Που τα είχε διαλέξει δηλαδή ρε παιδί μου από κάποιο κομμάτι ξέρω 'γω, κάποιο αλώνι που ήταν χοντρή και μας φίλευε δηλαδή μια... Εγώ την έτρωγα τη χούφτα. Με τη χούφτα!

[0:27:54 - 0:32:20] Μια προσωπική εκτίμηση για την καλλιέργεια σταφίδας στην περιοχή

M.N.: Το καλοκαίρι που ήταν ο τρύγος, τον Αύγουστο, θυμάσαι πώς ήταν η πόλη των Γαργαλιάνων όταν ήτανε άδεια; Τα χτήματα πώς ήταν, θυμάσαι; Την κίνηση που γινόταν;

Π.Ν.: Κοίταξε, τότε επειδή ήταν πολλά χτήματα ο κόσμος όταν ερχόταν ο μήνας δηλαδή, κατά τις 10 Ιουλίου. 10 Ιουλίου. Δηλαδή άρχιζε τα αλώνια. Γιατί τα αλώνια έκανες προεργασία. Να ξύσεις τα αλώνια, να φτιάξει τους πασσάλους να είναι έτοιμα για... Ο κόσμος τότε, το χωριό άδειαζε. Δηλαδή, σε 10 μέρες στο χωριό άδειαζε όλο. Πήγαιναν όλοι στα κτήματα. Και στα χτήματα τότε ήταν οι τραγατσούλες που λέμε. Δηλαδή τα... με φτέρη, με φτέρη, με φτέρη, με ψαθί ξέρω γω, με ψάθα. Και έμενε εκεί ο κόσμος μέσα. Τραγατσούλες και εμείς φτιάχναμε. Η οικογένειά η δική μου, ναι. Είχαμε ένα σπιτάκι, δε μας χώραγε. Φτιάχναμε τραγατσούλα. Η μάνα μου μάλιστα έκανε... ήταν και πολιτικός μηχανικός! Έκανε, της έκανε και χωρίσματα μέσα δηλαδή. Ορισμένοι έφτιαχναν και πάνω σε δέντρα. Αλλά εμείς φτιάχναμε χάμω, σε κάτι ελιές μεγάλες με ίσκιο. Χάμω αλλά γύρω γύρω... με πόρτα, παράθυρα, με δωμάτια μέσα. Η τραγατσούλα.

M.N.: Εσύ γιατί πιστεύεις, οικογενειακώς γιατί δεν βάλατε ποτέ σταφίδα να καλλιεργήσετε;

Π.Ν.: Εγώ γιατί... Ο παππούλης μου φερ' ειπείν, είχε ασχοληθεί όταν ήρθε από της Τριπόλεως τα μέρη ήτανε, ήρθε, ασχολήθηκε ήταν τσοπάνης δηλαδή. Ήρθε εδώ στο, όχι στους Γαργαλιάνους, πιο πέρα προς τη στην Πύλο. Εκεί είχε μια περιοχή, είχε ένας 1.500 στρέμματα. Και έριξε εκεί. Νοίκιασε εκεί. Βρήκε ένα κομμάτι του δώσανε και συνέχισε τα πρόβατα. Εκεί δίπλα ήταν και το Ντιβάρι και μία λίμνη η οποία είχε τότε κουνούπι πολύ και είχε ο κόσμος υποφέρει από ελονοσία λεγότανε αυτό. Άμα σε τσιμπήσει κουνούπια, ορισμένα άτομα που ήταν και αλλεργικά... Και η γυναίκα του, που είχε πάρει γυναίκα από κει τα μέρη, πέθανε. Πέθανε νέα. Του άφησε δύο παιδιά, ένα κορίτσι και ένα αγόρι, τον πατέρα μου και τη θεια μου. Και αυτός τότε φοβήθηκε μήπως... και έφυγε από κει και ήρθε στους Γαργαλιάνους. Και πάλι, εκεί που ήρθε αγόρασε μία περιοχή σε μία, σε ένα λοφίσκο. Επέλεξε δηλαδή, το βρήκε εκεί φθινό. Για να φτιάξει πάλι πρόβατα, να τα βόσκει. Άλλη δουλειά δεν είχε. Ε, μετά και αυτός, μεγάλωσαν τα παιδιά. Παντρεύτηκε, πήρε μία άλλη γυναίκα. Έκανε άλλα δύο παιδιά. Μεγάλωσαν τα παιδιά του. Χτύπησε και ένα πηγάδι εκεί κοντά δηλαδή, βρήκε λίγο νερό. Άρχισαν, έβαλαν λίγα περιβόλια και μπλέξαμε τα περιβόλια, ο πατέρας μου δηλαδή.

Μ.Ν.: Υπήρχαν οικογένειες που δεν είχανε μεγάλες εκτάσεις να καλλιεργήσουν αλλά δούλευαν μισακά στη σταφίδα;

Π.Ν.: Ναι, ναι, ναι. Ήταν πολλά μισακά. Και τώρα δηλαδή, και ελιές παίρνουν μισακές.

Μ.Ν.: Τους συνέφερε πιστεύεις;

Π.Ν.: Δεν τους συνέφερε αλλά τι να κάνουνε; Εμείς τότε που... κι εμείς, ο πατέρας μου δεν είχαμε ελιές, δεν είχαμε ελιές πολλές. Το λάδι είχαμε της χρονιάς, για να περνάμε. Γύρω-γύρω από το σπίτι που, 20 ρίζες ελιές και παίρναμε και εμείς μισακές ελιές. Και μάλιστα για να περνάμε κάποιες δουλειές δηλαδή, βάλαμε μέσον κάποιον δηλαδή για να μεσολαβήσει να τις πάρουμε. Και όχι μισακές. Λεγόταν αναπεντής δηλαδή. Μία συμφωνία αναπεντής δηλαδή, 3 μερτικά έπαιρνε το αφεντικό, 2 περνάμε εμείς. Και το παίρναμε και μαζεύαμε και τα χαμολόγια που λέμε δηλαδή. Μετά από το ράβδο που ραβδίζεις από τα πανιά, τότε δεν είχαμε και πολλά πανιά. Πέφταν οι ελιές έξω και μαζεύαμε και τα σπυριά από έξω για να... Και εκτός αυτού, και οι γυναίκες δηλαδή στα αφεντικά τα μεγάλα πηγαίνανε, αφού ραβδίζαν περνάγανε μπροστά αυτοί με τα πανιά που ραβδίζανε, πίσω οι γυναίκες, άλλες γυναίκες, μάζευαν τα αργιόσπυρα και τους τα μοιράζανε.

[0:32:22 - 0:35:19] Η μετάβαση από την καλλιέργεια σταφίδας στην ελιά

M.N.: Τώρα που έχει αλλάξει η περιοχή, που από σταφίδα έχει πάει στην ελιά, έχει αλλάξει πιστεύεις και ο τρόπος... και οι εργασίες; Δηλαδή, απ' ότι μου είπες, ο Φλεβάρης ξεκινούσαν οι δουλειές στη σταφίδα, μετά από 2 μήνες πάλι υπήρχαν με τα χωματοουργικά, όλος ο Ιούλιος από τα μέσα Ιουλίου μέχρι όλος ο Αύγουστος ήταν η σταφίδα. Τώρα αυτό, αυτός ο χρόνος έχει αλλάξει απ' ότι κατάλαβα. Τώρα έχει μεταφερθεί η δουλειά, η αγροτική δουλειά. Έχει πάει χειμώνα;

Π.Ν.: Ναι. Κοίταξε, τώρα δηλαδή εφόσον η γη, έφυγε η σταφίδα που η σταφίδα είχε... Ας πούμε ότι είχε πιο πολύ δουλειά η σταφίδα και ήτανε και μια εποχή η οποία, ήταν κάποιες ελιές αλλά δεν ήταν... Άλλη εποχή οι ελιές άλλη η σταφίδα. Τώρα, αφού έφυγε η σταφίδα τελείως, οι άνθρωποι εδώ δηλαδή στην αγροτική γη, δεν δουλεύουνε δηλαδή. Δεν... και να θέλουνε δεν... Τελείωσαν οι ελιές, η ελιά δεν έχει πολλή δουλειά δηλαδή. Την κοστολογείς. Κοστολογείται σαν εισόδημα. Ειδικά στην συγκομιδή κοστολογείται.

M.N.: Είναι και αυτός λόγος που άλλαξε στην ελιά η καλλιέργεια; Λόγο του διαφορετικού κόστους;

Π.Ν.: Έτσι ξεκίνησε αλλά το λάδι τότε είχε κάποια, και οι ελιές, είχαν κάποια αξία. Τότε με 100 ρίζες ελιές, άμα έδινε στο παιδί του ο άλλος, το κορίτσι του, το πάντρευε. Είχε αξία η ελιά, το λάδι.

M.N.: Τι πιστεύεις ότι...

Π.Ν.: Το λάδι, το λάδι τότε, το λάδι τότε πήγαινε 1 κιλό λάδι, 1 κιλό μέλι. Περνάγαμε μελισσάδες και αλλάζαμε λάδι με μέλι. Και τώρα το μέλι έχει 10 ευρώ και το λάδι έχει 2,5 ευρώ.

M.N.: Πιστεύεις ότι άλλαξε πρώτα η καλλιέργεια της σταφίδας σε αυτούς που είχαν μικρές ιδιοκτησίες ή σε αυτούς που είχαν μεγάλες ιδιοκτησίες;

Π.Ν.: Όχι. Άλλαξε γιατί δεν είχε πολλά περιθώρια. Και οι νέοι, οι νέοι μετά, οι νέοι αρχίσανε τα... Εφόσον οι γονείς είχανε δηλαδή αγανακτήσει, τα παιδιά τους τα έσπρωξαν δηλαδή, τα έσπρωξαν να μάθουν γράμματα, να μορφωθούν, να αλλάξουν μοίρα. Ήρθε μετά και η μετανάστευση. Έφυγε ο κόσμος. Αρχισαν τα αγροτικά χέρια και λιγόστευαν. Και μετά ο άλλος... οι ηλικιωμένοι που έμειναν δεν έφταναν να πληρώνουμε κιάλας. Τότε που ήταν η οικογένεια όλη, που δεν πλήρωναν, βοηθούσαν όλοι, τα βόλευε η οικογένεια. Αλλά μετά, άλλαξε. Είναι πολλές οι συγκυρίες που μεσολάβησε για να αλλάξει. Αλλά βασικά, έμειναν πίσω τα αγροτικά αυτά

εισοδήματα. Και με τη σειρά του και το λάδι έμεινε πίσω. Η τιμή αυτή τώρα, δεν είναι καλή τιμή. Δεν είναι ικανοποιητική.

Μ.Ν.: Εντάξει. Σε ευχαριστώ.

Π.Ν. Εντάξει. Να είσαι καλά κοπέλα μου.

[00:35:19] ΤΕΛΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ